

SVANEKE STUBMØLLE *BECH'S MØLLE*

*Svaneke Stubmølle.
Danmarks ældste vindmølle..
September 2007*

RAPPORT

Ny ås - Nye vinger - Konserveret inventar
2006 -2007

BYFORENINGEN SVANEKES VENNER
2007

Indledning – resumé

Den gennemførte restaurering i 2006 og 2007 er afslutningen på en større gennemgribende restaurering. Under første fase i 2004 blev selve møllens bærende del – krydsfoden – udskiftet, og taget delvis fornyet og repareret.

Man forventede den gang, at vingerne blot skulle have et eftersyn og mindre reparationer, med efter nedtagningen af vingerne viste der sig skjulte skader på træværket, også i selve vingeakslen – ”åsen”. Desuden blev der konstateret omfattende borebilleangreb i inventaret.

Anden fase var således udskiftning af ås og vinger, bekæmpelse af borebiller samt udbedring af mindre skader og en afsluttende tjæring af møllen.

Den forløbne sidste restaurering er forløbet uden større overraskelser, som det ofte sker. De udskiftede dele var kun godt 30 år gamle, og desværre ikke helt korrekt udført. Det lykkedes bedre denne gang, ved hjælp af ældre fotografier og nøjere undersøgelser i møllen.

Ved jævnlig tjæring af møllen, opsyn og drejning af vingerne vil møllen kunne holde i væsentlig flere år inden der igen skal ske udskiftninger. Dog må en udskiftning af den ene tagflade forudses indenfor en overskuelig årrække.

Som Danmarks ældst bevarede vindmølle er det vigtigt, at så meget som muligt bevares intakt og at restaureringer sker autentisk. Det blev derfor for flere år siden besluttet, at møllen ikke skal kunne fungere med vind, idet dette ville betyde udskiftninger og tab af original konstruktion og udstyr.

Møllen har gennem sin lange levetid siden 1629 gennemgået mange ændringer, dog ikke mere end at flere dele må betragtes som originale. De mange ændringer og forbedringer fortæller imidlertid i sig selv en spændende mølleteknisk og kulturel historie, som der stadig er mulighed for at udforske og formidle. Der mangler fortsat en grundig opmåling og registrering, som kunne blive et væsentligt bidrag til de bornholmske stubmøllers historie. Det kan komme, når midler og mulighed byder sig.

Supplerende og uddybende beskrivelser og rapporter.

Siden 2001, hvor der blev konstateret så faretruende skader, at møllen måtte afstives og understøttes, er der udarbejdet flere beskrivelser og rapporter, hvoraf de væsentligste her skal nævnes. De foreligger alle på digitalt form.

Kan ses på www.gamle-huse.dk :

- September 2003 – *Møllens historie*
- December 2003 – *Møllens ændringer, tilstand og restaurering.*
- December 2004 – *Restaurering – Resultater*
- Marts 2006 - *Ny ås, vinger og konservering af inventar.*
- April 2007 - *Status*

Denne rapport skal betragtes som en opsummerende beretning, dog med vægten lagt på den seneste restaurering i 2006 og 2007.

Der citeres afsluttende fra ovenfor nævnte materiale.

Sådan gennemførte vi opgaven ***- Vinger ås og borebiller – 2006-2007***

Undersøgelser, projekt og finansiering

Generelt er det et krav, at der ved arbejder på fredede bygninger dokumenteres før, under og efter arbejderne. Man skal også redegøre for hvordan og hvorfor et arbejde udføres. Det har en betydning for dels at bevare så stor autenticitet som muligt, dels at forhold der ændres eller fjernes bliver ”gemt” for eftertiden, enten i en forskningssammenhæng, eller ved efterfølgende arbejder – en fredet bygning har i princippet et ”evigt liv”.

At arbejde med Danmarks ældste vindmølle stiller særlige krav til sådan en dokumentation. Med den rigdom at autentiske forhold i møllen, der fortæller om dens lange liv med mange ændringer – personer, som på forskellig måde har sat sine spor - det medførte en beslutning om at udskifte mindst muligt. Og det havde den konsekvens, at der blev tale om en konserverende restaurering, som umuliggjorde at møllen efterfølgende kunne fungere – det ville nemlig betyde udskiftning af alt for mange originale dele. Der er foretaget løbende fotodokumentation, og ny viden er beskrevet i delrapporter.

Ved de seneste års restaureringsarbejder har vi faktisk næsten udelukkende udskiftet dele, som kun var godt 30 år gamle. Vi erfarede, at flere at man tidligere ikke tog det helt så nøje, med at genskabe de originale dele nøjagtigt – det har vi denne gang forsøgt, så langt det nu var muligt ved hjælp af gamle fotos, og fund at bevarede fragmenter i møllen.

Projektet er stort set gennemført som oprindelig beskrevet, men har faktisk givet bedre og mere rigtigt resultat, end forventet, dog ca. 10 % dyrere, som følge af enkelte projektændringer. Den samlede udgift blev **631.410,- kr.**, og det oprindelige budget var på **568.465,- kr.**

Finansieringen starter sædvanligvis med ansøgning hos Kulturarvsstyrelsen i forbindelse med ansøgning om tilladelse til at gennemføre arbejdet. Fonde kan derefter tilskud, idet forudsætningen er godkendelse, og en sikkerhed for at Kulturarvsstyrelsen har bevilget det tilskud, som det nu er muligt.

Kulturarvsstyrelsen gav tilladelsen og bevilgede et tilskud svarende til 50% af den beregnede udgift. På dette grundlag ansøgte man om tilskud hos Realdania, som havde givet tilskud til et tidligere projekt. Realdania bevilgede derefter de øvrige 50% - ligesom ved det forrige projekt.

Der var samtidig ansøgt Sonning-fonden, som senere bevilgede ca. 40% af udgifterne. Projektet var således ”overfinansieret”.

Begge fonde blev senere kontaktet, og der blev indgået aftale om at tilskuddene blev udbetalt forholdsvis til fuld dækning, efter at Kulturarvsstyrelsen havde godkendt arbejdet og udbetalt sit bevilgede tilskud.

Materialer, kursus og samarbejde

Da vi vidste at åsen – mølleakslen – måtte udskiftes, søgte vi efter tilstrækkelig stort egetræ. Det var ikke nemt at finde på Bornholm, men møllebyggeren, som skulle fremstille åsen, havde en kævle liggende. Den sikrede vi os.

Samtidig med at vingerne til Bechs mølle skulle fremstilles, skulle der også fremstilles vinger til Tejn stubmølle. Det var to forskellige typer. Vingerne til Bechs mølle skulle være den traditionelle type og en nøje kopi af de tidligere, som igen var en kopi af de gamle originale møllevinger. Til Tejn stubmølle skulle vinger med jalousier genskabes.

Der var tradition for at møllebygger John Jensen samarbejder med lokale tømrerfirmaer, og i den forbindelse blev der sommeren 2006 etableret et møllevingekursus i samarbejde med Center for Bygningsbevaring.

Kurset foregik på Landbrugsmuseet Melstedgård, hvor Tejn mølle var under restaurering i en stort byggepladstelt.

Under kurset fremstillede tømrerne fra Bechs Byggeforretning et sæt koller og en vinge til Bechs mølle.

Der arbejdes på de to sæt vinger – til venstre ”splitsejlvingerne” til Bechs mølle. Juni 2006.

Den første vinge er samlet med de gennemstukne ”hækskeder” og ”rielægter”.

Åsen

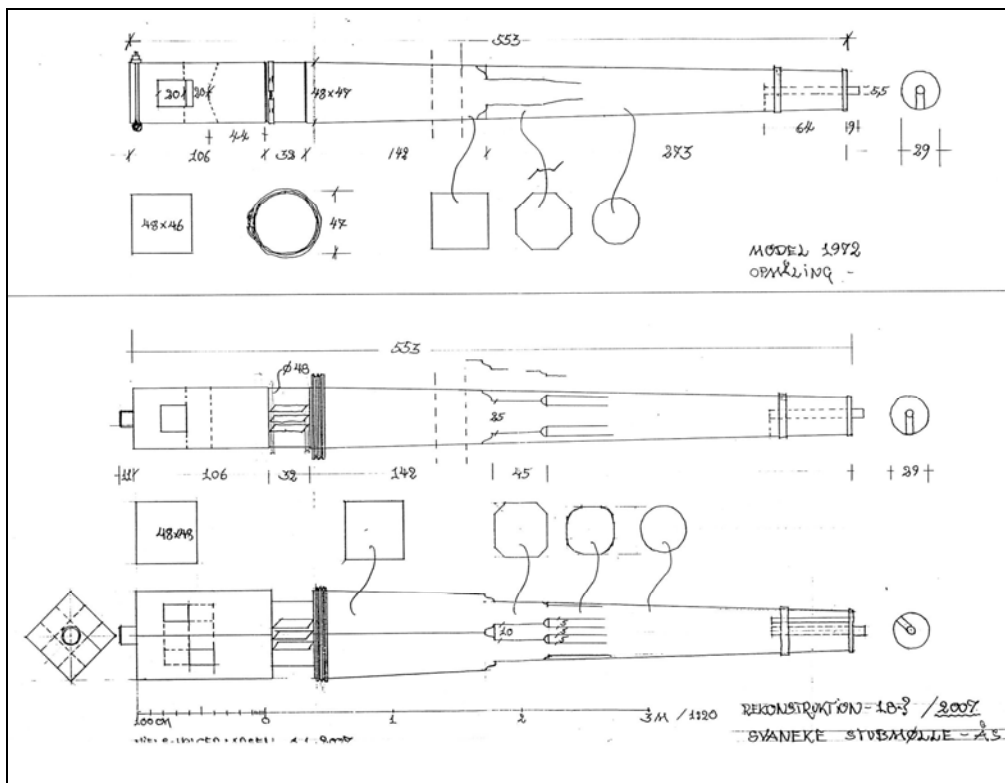

Den gamle ås trækkes ud – oktober 2006.

Den nye sættes i – maj 2007.

Den gamle ås stammede fra 1970-erne. Det viste sig at den ikke var en tro kopi af den originale. Den var blevet forenklet, manglede nogle spændebånd og havde fået påsat en jernplade i lejet i stedet for de originale "søleflikker". Ved hjælp af gamle fotos kunne den nye rekonstrueres, meget tæt på den originale.

Øverst opmåling af nedtaget ås – nederst rekonstruktion af tidligere ås.

Vingerne

Vingerne var ligesom åsen nyfremstillet i 1970-erne. De viste sig at være en mere tro kopi af de originale vinger – ifølge ældre fotos. De nye vinger blev derfor fremstillet som en kopi af vingerne fra 1970erne.

Da vingerne ikke skal kunne dreje med vind, blev de ikke forsynet med ”splitsejl” – tynde træflager – som de oprindelige.

Vidjerne – de spændebånd, som holder vingerne fast til kollerne (krydset i åsen) blev håndmedet efter model af de ældre todelte vidjer.

Alt blev imprægneret mod råd på ”ømfindtlige” steder, og efterfølgende smurt med trætjære.

21. juni 2007 skulle vingerne sættes på. Det var en stor dag for svanekeboerne og mange andre, som havde savnet møllen vinger i tre år. Pressen og mange tilskuere fulgte spændt opsætningen.

Møllen ligger tæt ved den nordre indfaldsvej til Svaneke, og mellem en cykelsti og møllen står en række træer. Her på marken op til cykelstien er håndværkernes biler på rad og række, og mobilkranen er stillet op foran møllen.

Ved vejen stod tilskuere - heri mellem tre ”generationer” formænd i Byforeningen Svaneke's Venner – de fulgte spændt opsætningen af vingerne.

De nysmurte vinger ligger klar ved møllen.

Den store mobilkran "fischer" vingerne.

Første vinge med kolle sættes på – stikkes igennem "åshovedet"

Fjerde vinge kommer på plads – det går hurtigere end med tidligere tiders taljer og reb.

Glade og tilfredse håndværkere, formand og møllepassere – opstillet inden kapslerne gik af flaskerne, sveden tørret af panden og tjæren tørret af hænderne. 21. juni 2007.

I forbindelse med udskiftning af ås og vinger blev flere detaljer ”rettet op” og fjernede dele genskabt.

Åsen var i 1970'erne blevet skævt placeret – det blev rettet op.

En lem over åshovedet øverst i gavlen var sløjftet – den blev atter isat. Den gamle blev tilfældigt fundet i møllen, og størrelsen var givet. Herfra kunne mølleren spænde kilerne i åshovedet, så vingerne sad godt fast.

Endelig blev ”vandskuret” – et lille tag og en inddækning omkring åshovedet genskabt. Det skærmer mod vandindtrængen.

Borebillerne

Når en mølle står stille i mange år, angribes træværket af borebiller, og det var efterhånden faretruende for inventaret. For at stoppe eller hæmme angrebet blev en stor del af inventaret, som kunne tages ud af møllen ”lagt på frys”. De blev pakket ind i plastfolie, kørt til Espersens fryseanlæg i Rønne, hvor de lå i kraftig frost i nogle dage. Herved dræbes de levende larver, som gennemgraver træet. Frysningen dræber larverne, men træet beskyttes ikke mod evt. nye angreb – derfor skal der påføres en imprægneringsvæske – Boracol 20 – som både beskytter mod råd og insektangreb.

Møllens gulve og andre udsatte dele i møllen blev smurt med imprægneringsvæske. Helt udrydte angrebene kan man måske ikke, men der kan ikke gøres andet, end at holde jævnlige eftersyn. Først efter ca. tre år vil effekten kunne aflæses, og måske skal der følges op på behandlingen.

Boracol kan efterlade et slør på overfladerne. Det kan efter nogen tid fjernet med en fugtig klud.

Det løse inventar er genplaceret.

Supplerende og afsluttende arbejder - vedligehold

Ved de afsluttende arbejder med imprægnering af møllens interiør blev det af sikkerhedshensyn besluttet at forny og forstærke enkelte dele på gulve og trappegelænder.

Lemmen i kværnloftgulvet måtte udskiftes.

Skive til kædetræk genskabt på åsen.

Ved gennemgangen af løsdelene fandt vi blandt andet rester af en kædetrækskive, som formentlig har trukket sigte og blæser. Skiven kunne ses på gamle fotos. En ny skive blev påsat.

Desuden havde møllen fået flere mindre ”skrammer” og pletter på det ydre, at en tjæring blev nødvendig for at opnå et passende pænt og længere holdbart ydre.

Træ tjæres påføres opvarmet.

Tjæring fra stillads og lift.

Der bruges ægte træbjærene til møllens ydre. En af grundene til at der måtte udskiftes så store dele efter blot 30 år, har været en tiltro til at egetræ er et varigt materiale, men det kræver jævnlig behandling, og her er træbjærene det bedste og i øvrigt det materiale møllen blev behandlet med oprindeligt.

Det vil fremover være fornuftigt at smøre de udsatte dele med få års mellemrum.

Ligeledes er det vigtigt at vingerne af og til drejes en halv omgang, så fugtindtrængning i ås og vinger bliver vekslende og får lejlighed til at tørre ud.

Når en mølle er virksom for vind, er det meget vigtigt at den ”stormsikres” med en solid forankring indvendig på hathjulet.

Da vingerne ikke har nogen ”sejlfalder”, der kan drive vingerne rundt, er det ikke nødvendigt, men en låsning af vingerne er dog nødvendig fordi vingerne kan nås fra jorden, og ville evt. kunne drejes af forbifarende ”pilfinger”.

Opkilet tømmer, der låser hathjul og vinger.

Tømmeret hviler af på vindbjørne i gavlen.

Trærydning og formidling

Træerne mellem cykelsti og møllen er efterhånden blevet for store. Der bør slet ikke være træer i nærheden af en vindmølle – det forstyrrer driften. Dette er dog ikke noget problem i dette tilfælde, men træerne dækker ”skjuler” møllen – et par ældre træer på lidt afstand bliver dog bevaret.

Det er nu tanken at revidere skiltningen ved møllen, og i fremtiden kan fremvisning af møllen måske foregå hyppigere, evt. i et samarbejde med Landbrugsmuseet Melstedgård, der også har en stubmølle.

Publikation og oplysning på Internettet er også en mulighed, der bør udnyttes.

Økonomi

Budgettet blev overskredet med små 10%, som følge af flere mindre merarbejder undervejs, dels som følge af nyopdagelser under arbejdet, og ikke beregnede reparationer.

Merudgiften blev dog dækket ind, som følge af ”overfinansiering” med fondenes tilskud.

Restaurering 2006-2007 - Regnskab – Finansiering

Regnskab – afholdte udgifter

Rådgivning og rapporter, Niels-Holger Larsen	61.875
Åskævlø -John Jensen	16.000
Vinger - Bechs Byggeforretning	101.563
Ås John Jensen	97.303
Transport Bech-Hansen	1.466
Vinger og ås- Bechs Byggeforretning	142.156
Vidjer - smed	21.500
Vandskur, ås, vinger, borebillebekæmp og tjæring Bechs Byggeforretning	189.547
I alt inkl. moms	631.410

Budget / regnskab

Budget	568.465
Forbrug	631.410
Merforbrug	62.945

<i>Total</i>	<i>631.410</i>
KUAS - udbetaling	-285.000
Rest til forholdsmæssig fordeling: Realdania 285.000/ Sonning 270.000	346.410

Finansiering

<i>Tilskudsgivere</i>	<i>Bevilling</i>	<i>Udbetaling</i>
KUAS	285.000	285.000
Realdania	285.000	177.886
Sonning	270.000	168.524
I alt	840.000	631.410

Niels-Holger Larsen

Medvirkende

Ejer:

Byforeningen Svaneke Venner
Ved Jørgen Badsted
Kirkepladsen 3
3740 Svaneke
56496230 / jorgen@badsted.dk

Byggemyndighed

Kulturarvsstyrelsen
H.C. Andersens Boulevard 2
1553 København V
tlf. 33 74 51 00
post@kulturarv.dk / www.kulturarv.dk

Rådgiver

Niels-Holger Larsen
Arkitekt MAA
Kirkestræde 1
3700 Rønne
56 94 12 29 / nhl@gamle-huse.dk / www.gamle-huse.dk

Konsulent

Møllebygger John Jensen ApS
Nykøbing-Slagesevej 22
4560 Vig
59315581 / www.moellebygger.dk

Håndværkere

Bechs Byggeforretning Svaneke
Søndergade 2
3740 Svaneke
5649 6160 - Info@bechsbyg.dk / www.bechsbyg.dk

Møllebygger John Jensen ApS
Nykøbing-Slagesevej 22
4560 Vig
59315581 / www.moellebygger.dk

Aaker beslagsmedje - Jens Nielsen
Rundløkkevej 14
3720 Aakirkeby
56975301

Tilskudsgivere

Kulturarvsstyrelsen

H.C. Andersens Boulevard 2

1553 København V

tlf. 33 74 51 00

post@kulturarv.dk / www.kulturarv.dk

Realdania

Nicolai Eigtveds Gade 28

1402 København K

70 11 66 66 / realdania@realdania.dk / www.realdania.dk

Sonning-Fonden

c/o Dan-Ejendomme,

Tuborg Boulevard 12,

2900 Hellerup

3946 6254 / hon@dan-ejendomme.dk

http://www2.adm.ku.dk/sonning/ShowArticle.asp?art=12&m_id=23

Supplerende information om møllens historie - og restaureringen

Historie - Svaneke stubmølle – *Bech's mølle*

*Sammenskrevet af Niels-Holger Larsen
September 2003.*

Resume

Stubmøllen er opført 1629 og dermed Danmarks ældst bevarede stubmølle. Man formoder at det var lybækkerne der indførte stubmøller på Bornholm, da Lybæk havde Bornholm i pant 1525-1576. Det ældste indskårne årstal i møllen er 1634 IHS, men fra arkivalier er oplyst at den tidligere stenbjælke var forsynes med årstallet 1629. Et senere årstal Anno 1656 er indskåret i en skråstiver.

Det var David Wolfsen som lod møllen bygge, og den var i familien Wolfsens eje i 108 år indtil 1737, hvor den rige svanekeborger Jochum Thiesen købte møllen. Han fik indskåret sit og sin hustrus navne ind i stenbjælken med årstallet 1727, dette er bevaret. Thiesen ejede møllen i 41, hvorefter der i de følgende 16 år var ikke mindre end 5 skiftende ejere. 1793 købte Anders Hansen Kofoed fra Nexø stubmøllen og efter 21 år overgav han 1814 møllen til sin datter og svigersøn Hans Bentzen Bech.

I 114 år under tre generationer Bech fik stubmøllen navnet *Bech's mølle* eller ”Bekkatrøntan”, søfolk måtte ikke bruge ordet mølle på havet, det bragte uheld, og derfor en mølle for en ”trønta”.

Næste generation Peder Hansen Bech var driftig, og byggede 1848-1860 den bolig med bageri som nu ligger overfor møllen. Dengang gik vejen vest om møllen, men i 1866 blev den flyttet til sit nuværende forløb. Ved den lejlighed blev stubmøllen, som oprindeligt stod direkte på klippen, taget ned og genrejst på et ca. en meter højt fundament. Desuden blev møllen gjort større og forsynet med flere kværne, sigte m.v..

P.H.Bech 30 årige søn Peter Emilius Hansen Bech overtog møllen i 1880, og han virkede ved møllen til sin død i 1934.

Dog havde han frasolgt møllen til Foreningen Bornholm i 1928, som herefter påtog sig vedligeholdelsen. Bech boede fortsat i møllerboligen og viste glad og stolt sin mølle frem til gæster og turister.

Stubmøllen blev fredet i 1960 og 1972-73 gennemgik møllen en større reparation, hvor krydsfod, aksel og vinger blev fornyet. Møllen blev i 1975 overgivet til Byforeningen Svaneke Venner stubmøllen, som fortsat ejer møllen, og atter står overfor en grundig restaurering af krydsfod og tag.

På Bornholm er foruden Bechs stubmølle bevaret to andre stubmøller, Egeby mølle og Tejn mølle, som ligeledes er fredede.

Svaneke stubmøllens ændring gennem tiden.

Citat fra:

December 2003 – *Møllens ændringer, tilstand og restaurering. (Illustrationer ikke medtaget).*

Indledning

Møllens konstruktion er typisk for de bornholmske stubmøller, men den hører til de større, f.eks. er både Egeby og Tejn stubmøller mindre. Det har ikke været usædvanligt at der fandtes flere kværne i stubmøllerne, men måske er det usædvanligt, at der er blevet indlagt en skalkværn.

Den største ændring af møllen er den udvidelse ”bagud” som møllen fik i midten af 1800-tallet samtidig med genopsætningen på et højt granitfundament og udskiftning af bræddetag til spåntag. Derudover er enkelte tømmerdele udskiftet eller flyttet, og kværne og øvrigt maskineri er løbende blevet udskiftet, tilføjet og ændret.

De ældste fotos af Bech’s mølle er fra 1890erne. Fra skriftlige kilder ved man dog en del. Ved en nøjere opmåling og undersøgelse vil det kunne siges mere præcist, hvor meget der er ændret i møllen, men en hel del ved man og meget kan umiddelbart ses.

Som møllen så ud og var udstyret

Møllen stod før 1866 direkte på klippen. Gamle fotos af flere stubmøller viser, at der kun var meget lave stensætninger under krydsfoden, flere nærmest som en ”opklodsning”, og Bechs mølles nuværende fundament er meget solidt og forholdsvis højt i forhold til andre møllers stenfundamenter.

Stenbjælken er formentlig udskiftet i 1737, efter det indhuggede årstal at dømme, og det er oplyst at der i en tidligere stenbjælke var indhugget årstallet 1629, formentlig møllens byggeår. Årstallet 1634 sidder på et tømmer stykke som uden tvivl er flyttet – årstallet sidder på hovedet, og der er spor af andre tidligere samlinger på tømmerstykket. En nøje opmåling vil måske kunne afklare dette. Årstallet 1656 på en af skråstiverne fortæller blot denne skråstiver alder.

Der er meget stor sandsynlighed for at tømmerkellert, stubben og en del stivere i krydsfoden er oprindelige.

I den tidligste brandtaksation fra 1827 oplyses:

En vejrmølle med træfod, egebindingsværk, bræddebeklædning og tag, 2 kværne (red.: ” - og møllerens faste inventarium”, som nævnt i taks. 1837).

Der er ingen tvivl om at møllens tag har været dækket med brædder på klink helt frem til ombygningen midt i 1800tallet. Brædder på klink var det mest almindelige, spåner dukkede nok først op i netop midten af 1800tallet, i dette tilfælde ”høvlede” spåner, det der på svensk kaldes ”stikspån”.

I taksationen 1857 ses det at der er indlagt væsentlig mere maskineri, blandt andet skalkværnen. Det sker ca 10 år før hele møllen tages ned og genrejses i forbindelse med vejomlægningen. Det er

sandsynligt at møllens nedtagning ikke alene skyldes vejumlægningen, men pladsen har uden tvivl været for trang i møllen, og forhøjelsen af møllen kan dels skyldes ønske om at få møllen længere op for at få mere vind, og måske gøre vingefanget større for at kunne trække alt det ekstra maskineri.

Ændringerne kan være sket både i 1857 og 1866.

Man ser at møllen er forlænget med 115 cm bagud og ca. 25 cm på fronten, og det betød samtidig at åsen formentlig blev udskiftet med en længere. Ligeledes er svansen forlænget, og møllen er desuden forhøjet en lille smule, idet der er lagt et tømmerstykke ovenpå remmene til bæring af tværstykke for spilstokken til den store kværn. Også hathjulet kan være fornyet. Endelig er en kværn på kværnloftet kommet til, og skalkværnen på broloftet, rensesmaskine og gryntromle, samt sigteværk.

Senere, formentlig omkring 1900 er skalkværnen afmonteret, stenen og bunden af kassen er dog bevaret. Desuden er drevet til en lille kværn fjernet.

Tagets spåner er fornyet, formentlig midt i 1900-tallet, og de nye spåner, de eksisterende, var da savskårne.

I 1972-73 udskiftedes krydstømmeret i krydsfoden, og ås og vinger blev fornyet.

1983 blev en mindre del tømmer fornyet i forbindelse med udskiftning brædebeklædningen. Ved den lejlighed blev vindgavlens lem over åshovedet samt "vandskuret" omkring åshovedet ikke genskabt, ligesom den øverste del af brædeklædningen blev gjort kortere.

En lille detalje på enden af åshovedet, en lille "næse" blev desværre heller ikke genskabt. Denne afslutning er meget karakteristisk på de bornholmske stubmøller, og ses nu på Egeby stubmølle. Flere af disse ændringer giver desværre et lidt dødt udseende, og er med til at sløre møllens oprindelige udseende og funktion.

Konklusion

På billederne fra 1956, optaget af Anders Jespersen fornemmer man næsten at møller Bech umiddelbart har forladt det hele lige før sin død i 1934. Møllen har sikkert været vist frem, og kun det nødvendige repareret på tag og fag. Noget mere af "sommerfuglestøvet" er forsvundet siden hen, men møllen står stadig forbavsende velbevaret. Nu er det "ormestøv" fra ret omfattende borebilleangreb, der præger møllen.

Det er næppe realistisk og måske heller ikke fornuftigt at istandsætte møllen så den kan fungere. Udenomsforholdene er i dag så meget ændret at møllen vil have vanskeligt ved at krøje hele vejen rundt.

Men mere væsentligt er det at man ved en istandsættelse ville være nødt til at udskifte så mange svækkede dele, blandt som følge af borebilleangreb, at meget originalt vil forsvinde. Ganske vist kan det erstattes af nyt i præcis kopi, men det vil være et stort antikvarisk tab og en forringelse af autenticiteten.

Nogle af ”manglerne”, som er opstået ved tidligere istandsættelser vil kunne genskabes i den nært forestående istandsættelse af blandt andet taget, medens andre bør gennemføres ved senere istandsættelser.

For Bechs mølles fremtid, efter den forestående restaurering, synes den overordnede løsning at være en dokumentation med en grundig opmåling og undersøgelse. Derefter en bekæmpelse af borebilleangrebet og selvfølgelig passende vedligeholdelse med tjæring af møllen udvendig.

Der er for nylig istandsat en af de tre andre bornholmske stubmøller, Egeby mølle, til funktionsduelig stand, og der er planer om det samme for Tejn stubmølle, som flyttes til Landbrugsmuseet Melstedgård. (*Red.: Tejn stubmølle blev flyttet i 2006.*)

Bechs mølle vil i den sammenhæng kunne stå som en smuk attraktiv museumsgenstand med en karakter af autenticitet, som de to andre stubmøller ikke har, og ikke kan få.

Bechs mølle vil således indgå som en god og smuk del af bevaringen og formidlingen af den bornholmske kulturarv som de gamle møller udgør.

Niels-Holger Larsen

Ændringer- nye opdagelser- undervejs

Citat fra : status april 2007

Ås og vinger

Det var forudsat, at ås, koller og vinger skulle genskabes i den form og størrelse, som de havde. Dette er sket for kollers og vingers vedkommende.

Åsen viste sig at have flere ændringer i forhold til den gamle fra før 1972, hvilket kunne ses på ældre fotos.

Det viste sig, at åshovedet manglede nogle vidjer, at kilingens vinkel var for stor, og den yderste runde tap ikke var genskabt.

På den seneste og nedtagne ås var halsens ”såling” belagt med en jernplade fastspændt med et spændebånd. Et foto fra 1956 viser, at der tidligere var søleflikker – et par stykker lå bevaret i møllen, og der har uden tvivl været to spændebånd – et for hver ende af søleflikkerne. Dette ses på andre åshoveder, f.eks. Saxebro mølle.

Affasningen fra brystet til hathjulet var simplere udført end de gamle fotos viste.

Den nye ås bliver rekonstrueret, så den så vidt som muligt får samme form og konstruktion som den oprindelige.

Efter ilægning af åsen vil det store hatjul blive fastgjort og det skal ske i forbindelse med endelige placering af åsen i møllens midte, således at hathjulet får sin rigtige placering. – det er nu forskubbet sideværts.

Der skal etableres en forsvarligt ”lås” på hathjulet – foruden selve persen.

Vindgavl – vandstur og stormlem etableres

En af årsagerne til råd i vindbjørnen har været et manglende ”vandstur” – et lille tag og afskærmning af ”halsen” og sølestenen. På ældre fotos fra blandt andet Svaneke Venner fotoarkiv kan dette vandstur ses, ligesom der også er en lem øverst i gavlen. Herfra kunne mølleren stramme kiler og vidjer på åshovedet.

Både vandstur og lem vil blive rekonstrueret.

Indvendig skal et hanebånd i gavlen repareres, og der skal opsættes støtter på hver side af åsen.

Efter ilægning af åsen vil det store hatjul blive fastgjort og det skal ske i forbindelse med endelige placering af åsen i møllens midte, således at hathjulet får sin rigtige placering. – det er nu forskubbet sideværts.

Der skal etableres en forsvarligt ”lås” på hathjulet – foruden selve persen.

Niels-Holger Larsen

Læs de fulde afsnit med illustrationer på: www.gamle-huse.dk
